

Fotoboek en serie over de dood wereldwijd

‘Ik vind het spijtig dat wij veel rituelen overboord hebben gegooid’

De Belgische fotograaf Lieve Blancquaert publiceerde onlangs het fotoboek **LAST DAYS - Hoe de wereld afscheid neemt**. Bij het boek hoort een gelijknamige serie, die dit najaar door de VPRO en de VRT wordt uitgezonden. Vakblad Uitvaart sprak met haar.

Lieve Blancquaert reisde naar acht landen om te kijken hoe mensen daar oud worden en afscheid nemen. Eerder maakte ze al de fotoboeken *Birth Day* en *Wedding Day*, waarin ze onderzocht hoe we onze kinderen verwelkomen en hoe we liefhebben. “Dit was een logisch vervolg”, vertelt ze via Skype vanuit België. In de inleiding van haar nieuwe boek schrijft ze: “Elke dag sterven er ongeveer 155.500 mensen, en ooit zal het ook mijn dag zijn.” Aanvankelijk leek het haar moeilijker om dit boek te maken, maar dat bleek niet zo te zijn. “In het Westen stellen we veel ethische vragen als je foto’s wil maken

van een dood lichaam”, zegt ze. “Het is een taboe. In veel andere delen van de wereld is dat helemaal niet zo. Ik was overal bij uitvaarten welkom om foto’s te maken. Dat was wel verrassend. Ze wilden me er juist graag bij hebben.”

Verloren rituelen

Tijdens het maken van de andere twee boeken kreeg ze vaak het gevoel dat we het in het Westen beter hebben dan in veel andere delen van de wereld. Nu zag ze dat wij dikwijls tekortschieten bij het afscheid nemen en herdenken. “Ik vind het jammer dat veel rituelen bij ons verdwenen zijn. Ik geloof dat ze ergens toe dienden.” Als voorbeeld noemt ze de rouwperiode van de katholieke kerk. De eerste aflevering van de serie gaat over haar eigen België. “Dat vond ik emotioneel de zwaarste. In onze cultuur zien we niets positiefs aan de dood. Het was natuurlijk ook het dichtste bij mij zelf. Het had mijn moeder kunnen zijn. Hoe exotischer een locatie is, hoe meer afstand je kunt nemen.” Toch is het geen triest programma, benadrukt ze, en wordt er ook veel in gelachen.

Feest op de begraafplaats

Ze maakte heel wat bijzondere begrafenis en dodenrituelen mee. In haar boek heeft ze niet alleen foto’s gepubliceerd, maar schrijft ze ook levendig en gedetailleerd over haar ontmoetingen en ervaringen. Zo bezocht ze de Toraja’s, een volk op Sulawesi. “Daar leven ze letterlijk met de doden om zich heen. Soms hebben ze hun opa of oma jaren naast zich liggen in de kamer.” Ze was er getuige van hoe enkele uitvaartkisten een aantal jaren na het overlijden weer opengemaakt werden en hoe de overledenen nieuwe kleren aankregen. In het begin vond ze het eng om te zien, maar na tien minuten was ze eroverheen.

In Varanasi in India stond ze naast een man wiens vader op de brandstapel lag.

Foto: Karoly Effenberger

Lieve Blancquaert

“Ik vroeg hem hoe hij zich voelde, maar hij begreep mijn vraag niet. ‘Je weet toch dat het op een dag gaat gebeuren’, zei hij. ‘Wat is je probleem? Je bent geboren, dus je zult ook sterven, simpel toch?’ Ze geloven bovendien dat als je gaat huilen, dit de ziel stoort als die het lichaam probeert te verlaten.”

De laatste aanraking

In haar boek schrijft ze: “Een vroedvrouw vertelde mij dat het een voorrecht is om een mens voor het eerst te mogen aanra-

‘Die laatste aanraking is van het allergrootste belang’

ken. Dat het een vriendelijke, liefdevolle aanraking moet zijn. Het is immers de eerste, en er is maar één keer een eerste aanraking, een eerste kans om je welkom te voelen in deze wereld. Nu, zoveel ontmoetingen later, weet ik zeker dat ook die laatste aanraking er een is van het allergrootste belang.”

In België viel het haar op dat professionals vaak al generaties lang in het vak zitten. “Ik vond het troostend om te zien hoeveel respect ze hebben voor de lichamen. Ik heb me voor het eerst gerealiseerd hoe belangrijk die job is.”

In Mexico was ze erbij toen een balsemer een lichaam verzorgde. Van tevoren vroeg hij de overledene om toestemming om haar te mogen aanraken. “Uiteraard krijg je geen antwoord, maar ik vond het een mooi en respectvol gebaar.”

Met de dood bezig durven zijn

Een deel van haar boek gaat ook over de laatste levensfase. “Oud zijn is een obsessie in het Westen. Dat is in vele culturen anders. Ik werd laatst 55 jaar. Dan krijg je reacties als: goh, ben je al zo oud? Alsof het negatief is.” Dat zou ze graag veranderen.

Blancquaert zag ook dat er in veel culturen minder angst is voor de dood dan in het Westen. “Dat heeft veel met geloof te maken”, denkt ze. “Ik geloof niet in een leven na de dood, maar ik zou het wel fijn vinden als ik dat zou kunnen. Als je gelooft dat je elkaar terug zult zien, biedt dat houvast.”

‘Ik draag dit boek op aan het leven’, staat voor in het boek. “Het besef is tot mij doorgedrongen dat als je niet kunt omgaan met de dood, je ook minder goed kunt leven”, legt ze uit. “Als je bang bent om te sterven, vergeet je om te leven. Ik heb zelf nog steeds veel angst voor de dood, maar ik denk dat ik er nu toch anders mee om zal gaan. Als iemand in mijn directe omgeving aan het eind van het leven is, kan ik de waarde van afscheid nemen misschien beter inschatten. De dood is een belangrijk deel van ons leven. Het helpt denk ik om te durven er mee bezig te zijn.” ◀

Foto: Lieve Blancquaert

Accra, Ghana

“Als er niet genoeg wordt gehuild, denken de aanwezigen dat de dode niet geliefd was, of een slecht mens”, vertelt Ami, een professionele huilvrouw aan Blancquaert. “Wij putten uit ons eigen verdriet. Bijna al de vrouwen in mijn groep hebben hun man of een naaste verloren. Ook geloven ze dat een dode pas vrede zal vinden als er veel gesnotter is. Dan voelen ze tot in hun kist dat ze belangrijk waren en gemist zullen worden.”

Foto: Lieve Blancquaert

Torajaland, Sulawesi, Indonesië

Voor het Toraja-olk is het lichaam van het allergrootste belang. Zelfs al zijn hun geliefden al decennia overleden, ze blijven de kisten openmaken. Blancquaert mag de traditie bijwonen in het dorpje Poka Pangala. “Ik hoor kreten van geluk en opwinding. Ik hoor ze zeggen hoe goed ze er nog uitzien na al die tijd in het andere land van de zielen. Het beneemt me de adem. Er worden massaal veel foto’s genomen.”